

پیمان شکنی زناشویی

(عوامل، پیامدها و مقیاس آن با رویکرد اسلامی)

حجت الاسلام دکتر محمد زارعی

زیر نظر:

آیت الله سید محمد غروی راد

دکتر مسعود جان بزرگی

پاییز ۱۴۰۲

زارعی توپخانه، محمد، ۱۳۵۸ -
پیمان شکنی زناشویی: (عوامل، پیامدها و مقیاس آن با رویکرد اسلامی) / محمد زارعی؛ زیر نظر سیدمحمد غروی‌راد. مسعود
جان‌بزرگی - - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۲
نه، ۱۹۶ ص.: مصور، جدول - - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی حوزه و دانشگاه: ۶۸۳:
خانواده: ۳)
ISBN: 978-600-298-474-6
بها: ۱۱۷۰۰۰۰ ریال
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.
کتابنامه. ص. [ ] -؛ همچنین به صورت زیرنویس.
۱. زناشویی - ارتباط - جنبه‌های روان‌شناسی. ۲. Communication in marriage -- Psychological aspects.
۳. خیانت - جنبه‌های روان‌شناسی. ۴. Betrayal -- Psychological aspects. ۵. زناشویی - جنبه‌های روان‌شناسی.
۶. Marriage -- Psychological aspects. ۷. روابط زن و مرد - جنبه‌های روان‌شناسی. ۸. Man-woman relationships --
Psychological aspects. الف. غروی‌راد، سیدمحمد. ب. جان‌بزرگی، مسعود، ۱۳۴۳ - د. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. انتشارات. ه.
دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی معاونت پژوهش حوزه
HQ۷۴۳ ۳۰۶/۸۱
شماره کتابشناسی ملی
۹۲۶۱۴۶۱

پیمان شکنی زناشویی (عوامل، پیامدها و مقیاس آن با رویکرد اسلامی)
مؤلف: حجت الاسلام دکتر محمد زارعی (عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه)
پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی معاونت پژوهش حوزه
صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه
چاپ اول: پاییز ۱۴۰۲
تعداد: ۳۰۰ نسخه
لیتوگرافی: سعیدی
چاپ: قم - سبحان
قیمت: ۱۱۷۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.
قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات
۳۷۱۸۵-۳۱۵۱، ص. پ. ۳۲۸۰۳۰۹۰، نمایر: ۳۲۱۱۱۳۰۰)
تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰
www.rihu.ac.ir info@rihu.ac.ir
فروشگاه اینترنتی: http://rihu.ac.ir/fa/book
مرکز یخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

سخن ناشران

نیاز گسترده دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به منابع و متون درسی در رشته‌های علوم انسانی و محدود بودن امکانات مراکز علمی و پژوهشی که خود را موظف به پاسخگویی به این نیازها می‌دانند، ایجاب می‌کند امکانات موجود با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در مسیر اهداف مشترک به خدمت گرفته شوند و افزون بر ارتقای کمی و کیفی منابع درسی و جلوگیری از دوباره‌کاری، گامی در مسیر تولید دانش‌های مربوط برداشته شود؛ ازاین‌رو، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی برای نیل به هدف یادشده، دوازدهمین اثر مشترک خود را با عنوان «پیمان‌شکنی زناشویی (عوامل، پیامدها و مقیاس آن با رویکرد اسلامی)» به جامعه علمی کشور عرضه می‌کنند.

کتاب حاضر به‌عنوان منبع درسی برای درس «خانواده‌درمانی» در رشته‌های «روان‌شناسی و مشاوره خانواده» در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد قابل استفاده است. از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در جهت ارتقای کیفی کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار موردنیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

در پایان لازم می‌دانیم از تلاش‌های مؤلف محترم اثر، حجت‌الاسلام دکتر محمد زارعی، ناظران محترم، آیت‌الله سیدمحمد غروی‌راد و دکتر مسعود جان‌بزرگی و نیز از ارزیابان محترم، حجت‌الاسلام دکتر محمدرضا سالاری‌فر و دکتر خدابخش احمدی، صمیمانه سپاسگزاری کنیم.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

دبیرخانه حمایت از طرح‌های پژوهشی

معاونت پژوهش حوزه

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱

فصل اول: کلیات

۱-۱. مقدمه..... ۵
۲-۱. پیمان شکنی زناشویی..... ۷
۳-۱. فرهنگ، مذهب و پیمان شکنی زناشویی..... ۱۰
۴-۱. اسلام و پیمان شکنی زناشویی..... ۱۲

فصل دوم: نظریه‌های پیمان شکنی زناشویی

۱-۲. مقدمه..... ۱۵
۲-۲. نظریه‌های توصیفی و هنجاری..... ۱۵
۳-۲. نظریه دل‌بستگی..... ۱۶
۴-۲. نظریه سرمایه‌گذاری..... ۱۸
۵-۲. نظریه تکاملی..... ۱۹
۶-۲. نظریه اجتماعی شدن..... ۲۱
۷-۲. نظریه ارضای نیاز..... ۲۳

فصل سوم: عوامل شکل‌گیری پیمان شکنی زناشویی

۱-۳. مقدمه..... ۲۵
۲-۳. عوامل جمعیت‌شناختی..... ۳۱
۱-۲-۳. جنسیت..... ۳۱
۲-۲-۳. وضعیت رابطه..... ۳۲
۳-۲-۳. شغل و درآمد..... ۳۳
۴-۲-۳. تحصیلات..... ۳۴
۳-۳. عوامل فردی..... ۳۴
۱-۳-۳. نگرش‌های سهل‌گیرانه..... ۳۵
۲-۳-۳. تنوع‌طلبی..... ۳۶
۳-۳-۳. روابط پیش از ازدواج..... ۳۶
۴-۳-۳. ضعف پایبندی مذهبی..... ۳۷
۵-۳-۳. آسیب‌های جسمانی و روان‌شناختی..... ۳۸
۶-۳-۳. ویژگی‌های شخصیتی..... ۴۰
۷-۳-۳. ضعف غیرت..... ۴۱

۴۱	..... عوامل خانوادگی..... ۴-۳
۴۱	..... فقدان صمیمیت عاطفی..... ۱-۴-۳
۴۳	..... مشکلات جنسی زوجین..... ۲-۴-۳
۴۳	..... عدم رعایت مرزهای خانوادگی..... ۳-۴-۳
۴۴	..... دوری از همسر..... ۴-۴-۳
۴۴	..... الگوهای ناکارآمد والدینی..... ۵-۴-۳
۴۵	..... تفاوت‌های زوجینی..... ۶-۴-۳
۴۵	..... ناتوانی در ساختار قدرت..... ۷-۴-۳
۴۶	..... عوامل اجتماعی..... ۵-۳
۴۶	..... زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی..... ۱-۵-۳
۴۷	..... شرایط محیطی ناسالم..... ۲-۵-۳
۴۸	..... رسانه و شبکه‌های اجتماعی..... ۳-۵-۳
۴۹	..... دوستان ناسالم..... ۴-۵-۳

فصل چهارم: اسلام و عوامل پیمان شکنی زناشویی

۵۱	..... ضعف پایبندی مذهبی..... ۱-۴
۵۳	..... صفات شخصیتی ناکارآمد..... ۲-۴
۵۳	..... ضعف پختگی عقلانی..... ۱-۲-۴
۵۴	..... ضعف خویشن‌داری..... ۲-۲-۴
۵۶	..... ضعف ثبات هیجانی..... ۳-۲-۴
۵۸	..... ضعف حرمت خود..... ۴-۲-۴
۵۹	..... اختلالات روان‌شناختی..... ۳-۴
۵۹	..... ۱-۳-۴ اباحه‌گری جنسی.....
۶۰	..... ۲-۳-۴ بدبینی.....
۶۱	..... ۳-۳-۴ تنوع‌طلبی جنسی.....
۶۱	..... ۴-۳-۴ گم‌گشتگی هویت.....
۶۲	..... ۵-۳-۴ جنون.....
۶۲	..... ۴-۴ موسیقی محرک.....
۶۳	..... ۵-۴ عدم مدیریت ذهن.....
۶۴	..... ۶-۴ تغذیه نامشروع.....
۶۵	..... ۷-۴ آمادگی‌های سررشتی.....
۶۶	..... ۸-۴ فقر و نیاز مالی.....
۶۷	..... ۹-۴ زمینه‌های خانوادگی.....
۶۸	..... ۱۰-۴ نقش‌های همسری ناکارآمد.....
۶۸	..... ۱-۱۰-۴ ضعف تکیه‌گاهی مردان.....

۶۹	..... ۲-۱۰-۴. نیازهای عاطفی زنان
۷۰	..... ۳-۱۰-۴. عدم آراستگی ظاهری
۷۱	..... ۴-۱۰-۴. ضعف پذیرندگی بانوان
۷۲	..... ۵-۱۰-۴. نیاز جنسی
۷۲	..... ۱۱-۴. ابهام و شکسته شدن مرزهای درون خانوادگی
۷۳	..... ۱۲-۴. تعارض‌های زناشویی
۷۴	..... ۱۳-۴. انتقام از همسر
۷۵	..... ۱۴-۴. زمینه‌های قومی و اجتماعی
۷۵	..... ۱۵-۴. ابهام مرزهای برون خانوادگی
۷۶	..... ۱-۱۵-۴. پوشش نامناسب
۷۷	..... ۲-۱۵-۴. تعامل نامناسب (اختلاط)
۷۸	..... ۳-۱۵-۴. عدم مدیریت دیدار
۷۹	..... ۴-۱۵-۴. عدم مدیریت گفتار
۷۹	..... ۵-۱۵-۴. عدم مدیریت شنیدار
۸۰	..... ۶-۱۵-۴. عدم مدیریت لمس
۸۱	..... ۷-۱۵-۴. عدم مدیریت شامه
۸۱	..... ۱۶-۴. اجبار و اضطراب

فصل پنجم: پیامدهای پیمان شکنی زناشویی

۸۳	..... ۱-۵. پیامدهای فردی
۸۳	..... ۱-۱-۵. آسیب‌های روانی
۸۴	..... ۲-۱-۵. آسیب‌های جسمانی
۸۴	..... ۳-۱-۵. آسیب‌های معنوی
۸۵	..... ۲-۵. پیامدهای خانوادگی
۸۵	..... ۱-۲-۵. بی‌ثباتی رابطه زناشویی
۸۶	..... ۲-۲-۵. طلاق
۸۷	..... ۳-۲-۵. خشونت و دیگرکشی
۸۷	..... ۴-۲-۵. فرزندان آسیب‌دیده
۸۸	..... ۳-۵. پیامدهای اجتماعی
۸۹	..... ۴-۵. اسلام و پیامدهای پیمان شکنی زناشویی
۸۹	..... ۱-۴-۵. آسیب‌های جسمانی
۹۰	..... ۲-۴-۵. آسیب‌های روانی
۹۱	..... ۳-۴-۵. آسیب‌های خانوادگی
۹۲	..... ۴-۴-۵. آسیب‌های اجتماعی
۹۲	..... ۵-۴-۵. آسیب‌های معنوی

فصل ششم: مقیاس های پیمان شکنی زناشویی

۹۵	۱-۶. مقدمه
۹۵	۲-۶. پیشینه پژوهش
۹۷	۳-۶. مقیاس خیانت زناشویی نیسری و کوکدمیر (INFQ)
۹۸	۱-۳-۶. معرفی مقیاس
۹۹	۲-۳-۶. اعتبار و روایی
۱۰۰	۴-۶. مقیاس سنجش خیانت همسر واگهان
۱۰۰	۱-۴-۶. معرفی مقیاس
۱۰۰	۲-۴-۶. اعتبار و روایی
۱۰۳	۵-۶. مقیاس نگرش به خیانت
۱۰۳	۱-۵-۶. معرفی مقیاس
۱۰۴	۲-۵-۶. اعتبار و روایی
۱۰۶	۶-۶. مقیاس گرایش به خیانت زناشویی
۱۰۶	۱-۶-۶. معرفی مقیاس
۱۰۶	۲-۶-۶. اعتبار و روایی
۱۰۷	۷-۶. مقیاس توجه روابط فرا زناشویی
۱۰۷	۱-۷-۶. معرفی مقیاس
۱۰۸	۲-۷-۶. اعتبار و روایی
۱۱۰	۸-۶. مقیاس گرایش به خیانت زناشویی
۱۱۰	۱-۸-۶. معرفی مقیاس
۱۱۱	۲-۸-۶. اعتبار و روایی

فصل هفتم: مقیاس اولیه زمینه یابی پیمان شکنی زناشویی

۱۱۵	۱-۷. مقدمه
۱۱۷	۲-۷. روش پژوهش
۱۱۸	۱-۲-۷. روش تحلیل محتوای کیفی
۱۱۹	۲-۲-۷. روش پیمایشی
۱۱۹	۳-۲-۷. جامعه پژوهش و روش نمونه گیری
۱۲۰	۴-۲-۷. ابزار پژوهش
۱۲۰	۵-۲-۷. شیوه اجرای پژوهش
۱۲۱	۶-۲-۷. شیوه روایی و اعتبارسنجی عوامل و مقوله ها
۱۲۶	۷-۲-۷. شیوه روایی و اعتبارسنجی گویه ها
۱۲۷	۸-۲-۷. اجرای اولیه مقیاس
۱۲۷	۹-۲-۷. روش تجزیه و تحلیل داده ها
۱۳۰	۳-۷. عوامل و مقوله های پیمان شکنی زناشویی

۱۳۱	.....	۱-۳-۷. عامل فردی
۱۳۶	.....	۲-۳-۷. عامل ارتباطی
۱۴۵	.....	۳-۳-۷. روایی سنجی عوامل و مقوله‌ها
۱۴۷	.....	۴-۳-۷. اسلام و نظریه چندوجهی پیمان شکنی زناشویی
۱۴۹	.....	۴-۷. مقیاس زمینه‌یابی پیمان شکنی زناشویی
۱۴۹	.....	۱-۴-۷. روایی سنجی گویه‌ها
۱۵۰	.....	۲-۴-۷. اعتبارسنجی گویه‌ها
۱۵۰	.....	۳-۴-۷. نمره‌گذاری
۱۵۲	.....	۴-۴-۷. پرسشنامه
۱۵۵	.....	منابع

پیشگفتار

«خانواده» نخستین سرپناه بشر می‌باشد که در بستر خود زمینه رشد و تعالی اعضا را فراهم و نیازهای اساسی آنان را تأمین می‌کند. پیمان‌شکنی زناشویی از بنیادی‌ترین تعارض‌های زناشویی است که پایه‌های خانواده را لرزان می‌کند و زوجین و فرزندان را با چالش‌های جدی و تنش‌های سهمگین روبه‌رو می‌سازد. شکل‌گیری انقلاب جنسی در غرب و ترویج تفکرات آزادی‌خواهانه، آزادی‌های جنسی را در پی داشته و نگرش سهل‌گیرانه به روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج و گرایش بدان را ترغیب کرده است (زارعی و چراغیان، ۱۳۹۸). امروزه شاهد افزایش زوجین درگیر در پیمان‌شکنی زناشویی هستیم که به طور فزاینده‌ای ثبات خانواده را هدف قرار داده است.

به باور بیشتر زوج‌درمانگران و خانواده‌درمانگران، درمان پیمان‌شکنی زناشویی یکی از سخت‌ترین و پیچیده‌ترین درمان‌ها می‌باشد و تبیین و علت‌یابی مناسب کمک‌شایانی به این مسئله خواهد کرد؛ بر این اساس درمانگران تلاش‌های زیادی را در جهت نظریه‌پردازی، تبیین، علت‌یابی این پدیده به عمل آورده‌اند. هر کدام از این نظریه‌پردازان نگرش خاص خود را به پیمان‌شکنی داشته‌اند و کمابیش خدمات ارزنده‌ای ارائه کرده‌اند. امروزه شاهد ترجمه و تألیف کتاب‌های فراوانی درباره پیمان‌شکنی زناشویی در کشور می‌باشیم که اهمیت این پدیده را نشان می‌دهد.

متخصصان زوج و خانواده بر این باورند که شناخت درست پدیده پیمان‌شکنی زناشویی و

علت‌یابی آن تحت‌تأثیر فرهنگ و مذهب افراد جامعه قرار دارد (پلوسو،^۱ ۲۰۱۵)؛ همچنین مطالعه ادبیات پژوهش نشان می‌دهد نظریه‌های موجود و علت‌یابی آن بیشتر در فرهنگ غربی شکل گرفته و از فضای اجتماعی، فرهنگی، دیدگاه‌ها و پارادایم‌های فلسفی خاص خود اثر پذیرفته است. بنابراین بدون در نظر گرفتن فرهنگ، آداب، سنن و مذهب، علت‌یابی و تبیین پیمان‌شکنی زناشویی، خالی از اشکال نیست. بررسی ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد کتاب‌های زیادی درباره پیمان‌شکنی در ایران منتشر شده که بیشتر آنها ترجمه در دسترس می‌باشد و در مجموع ابعاد فرهنگی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

کتاب «پیمان‌شکنی زناشویی: عوامل، پیامدها و ساخت مقیاس زمینه‌یابی آن»، اثری است که به بررسی، تبیین و علت‌شناسی پیمان‌شکنی زناشویی با دورویکرد روان‌شناختی و اسلامی می‌پردازد و در پایان مقیاس زمینه‌یابی پیمان‌شکنی زناشویی از دیدگاه اسلامی را ارائه می‌دهد. این کتاب با دیگر کتاب‌های انتشار یافته دارای اشتراک‌ها و افتراق‌های فراوان است. در این کتاب تلاش شده است که از منابع دست اول استفاده حداکثری برده شود و یافته‌ها و نظریه‌های روان‌شناسی در زمینه پیمان‌شکنی زناشویی را ارائه دهد و افزون بر آن با رویکردی اسلامی از منابع دینی در تبیین این پدیده، علل شکل‌گیری و ساخت مقیاس اولیه زمینه‌یابی آن بهره‌برد. ساختار کتاب هفت فصل را دربرمی‌گیرد: فصل اول کلیات، مفهوم‌شناسی و شناخت پیمان‌شکنی زناشویی از دیدگاه روان‌شناسی، فرهنگ و مذهب است؛ فصل دوم نظریه‌های متداول در زمینه پیمان‌شکنی زناشویی معرفی شده‌اند؛ فصل سوم عوامل شکل‌گیری این پدیده بحث شده و عوامل جمعیت‌شناختی، فردی، خانوادگی و اجتماعی پیمان‌شکنی را با تمرکز بر پژوهش‌های تجربی بیان کرده است؛ در فصل چهارم عوامل پیمان‌شکنی بنا بر دیدگاه اسلامی بررسی شده است؛ فصل پنجم پیامدهای این پدیده بر اساس دورویکرد تجربی و اسلامی تبیین شده است. فصل ششم برخی از مقیاس‌های پیمان‌شکنی زناشویی موجود معرفی شده و در فصل هفتم تبیین نظریه پیمان‌شکنی زناشویی از دیدگاه اسلامی و ساخت مقیاس اولیه زمینه‌یابی آن ارائه شده است. در ادامه شیوه‌روایی سنجی و اعتباریابی مقیاس تبیین و در پایان پرسشنامه نهایی آمده است.

پیشگفتار ۳

بر خود لازم می‌دانم از راهنمایی‌های ارزشمند استاد فرزانه آیت‌الله سیدمحمد غروی‌راد تقدیر و تشکر ویژه داشته باشم؛ همچنین از زحمات استاد گرانمایه دکتر مسعود جان‌بزرگی قدردانی می‌کنم که زحمت نظارت و بازخوانی این اثر را بر عهده داشته‌اند و نیز از داوران محترم کتاب آقایان دکتر خدابخش احمدی و حجت‌الاسلام دکتر محمدرضا سالاری‌فر که با دقت نظر خود گامی بلند در غنی‌سازی و رفع اشکالات اولیه آن برداشتند، تشکر می‌کنم و در نهایت از همه اساتید و سروران گرامی سپاسگزارم که ما را در نگارش این اثر یاری کردند. مطالعه این اثر برای همه زوج‌درمانگران و دانشجویان کارشناسی، ارشد و دکتری گروه روان‌شناسی و مشاوره پیشنهاد می‌شود. امیدوارم اساتید و دانشجویان گرامی با بازخورد مثبت خود، ما را در راه غنای هرچه بیشتر این اثر یاری کنند.

فصل اول

کلیات

۱-۱. مقدمه

خانواده نخستین واحد اجتماعی و یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی می‌باشد که در طول تاریخ بشر شکل گرفته است (زارعی و همکاران، ۱۳۹۲). براساس دیدگاه فرهنگی، خانواده عبارت است از زندگی مشترک یک زن و مرد که با پیمان شرعی آغاز می‌شود و بر پایه ولادت شرعی با فرزند یا فرزندان گسترش می‌یابد (پسنیدیه، ۱۳۸۹)؛ از آنجا که خانواده می‌تواند بستر رشد و سلامت اعضا را فراهم سازد، چنانچه کارکرد لازم را نداشته باشد، خانواده می‌تواند زمینه بروز آسیب‌های گوناگون در بین اعضای خود را فراهم آورد (الوالیا^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). در این بین، رابطه زوجین در خانواده از اهمیت بالاتری برخوردار است. در خانواده‌ای که زوجین با یکدیگر رابطه صمیمانه‌ای برقرار کنند، معمولاً آن خانواده کارکردهای مناسب خود را خواهد داشت و فرزندان نیز در محیطی سالم و به دور از تنش و تعارض رشد خواهند کرد. وال و نولن^۲ (۱۹۸۷) یک رابطه زناشویی صمیمی را مستلزم آن می‌دانند که زوجین یاد بگیرند که باهم ارتباط برقرار کنند و باهم متفاوت باشند تا تعارض‌های زناشویی رخ ندهد.

متخصصان تعاریف مختلفی برای تعارض‌های زناشویی بیان کرده‌اند. فیرکلوز و کومینگز^۳ (۲۰۰۸) «تعارض»^۴ را به عنوان هرگونه اختلاف نظر تعریف کرده‌اند که بحث‌های بسیار

-
1. Ahluwalia, H.
  2. Wall, V.D. & Nolan, L.L
  3. Faircloth, W. B. & Cummings, E. M.
  4. Conflict

خوشایند و مثبت تا جدل‌های با صدای بلند و به‌طور بالقوه پرخاشگرانه و همراه با استدلال‌های نادرست را دربردارند (فیرکلوز، ۲۰۱۲). از اصطلاح تعارض برای نشان دادن موقعیت‌هایی استفاده می‌شود که در آن حوادث، انگیزه‌ها، هدف‌ها، رفتارها و تکانه‌های مخالف یا متضاد با هم وجود دارد (ربر،^۱ ۱۳۹۰، ذیل واژه تعارض). وال و نولن^۲ (۱۹۸۷) معتقدند تعارض زمانی پدید می‌آید که زوجین به دلیل همکاری و تصمیم‌های مشترکی که می‌گیرند، درجات مختلفی از استقلال و همبستگی را نشان دهند که این تفاوت‌ها را می‌توان روی یک پیوستار از تعارض خفیف تا شدید طبقه‌بندی کرد. هرچند تجربه سطوح مختلفی از تعارض، اختلاف نظر و رنجش در تعاملات زوجین و اعضای خانواده امری بدیهی و اجتناب‌ناپذیر است (استیوبر،^۳ ۲۰۰۵)، با این حال در بعضی اوقات این برخوردها و اختلافات می‌تواند به چالش شدید بینجامد که در برخی از خانواده‌ها به چشم می‌خورد (مولی‌جعفر^۴ و همکاران، ۲۰۱۵). آمار طلاق که معتبرترین شاخص آشفتگی زناشویی و تعارض‌های زناشویی است، نشان می‌دهد که رضایت زناشویی به آسانی قابل وصول نیست (رزن‌گراندن^۵ و همکاران، ۲۰۰۴).

در آموزه‌های اسلامی تعارض‌های زناشویی عموماً در ذیل کلیدواژه‌هایی مانند «نشوز»، «شقاق» و مانند آن بحث شده است. علامه طباطبایی (۱۴۰۲ق، ج ۴، ص ۳۴۶-۳۴۵) «شقاق» را قهر و خصومت زوجین می‌داند که بیم دشمنی مستمر و طلاق را به دنبال دارد؛ همچنین «نشوز» را عصیان و استکبار در پذیرش تعریف کرده است که ناسازگاری را در پی داشته باشد. بر این اساس تعارض‌های زناشویی از دیدگاه اسلامی به قهر و کینه بین زوجین گفته می‌شود که از عدم رعایت حقوق یکدیگر و وظایف همسری ناشی می‌شود. پژوهش‌ها عوامل گوناگونی را در شکل‌گیری تعارض‌های زناشویی دخیل می‌دانند. ارپ^۶ و همکاران (۲۰۱۲) با ارائه دسته‌بندی روشن، تعارض‌های زناشویی، شکنندگی ازدواج و درصد

-
1. Reber, A.S.
  2. Wall, V.D. & Nolan, L.L.
  3. Steuber, K.R.
  4. Molajafar, H.
  5. Rosen Grandon, J.R.
  6. Earp

بالای طلاق را به سبب نبود تطابق زوجین در سه بخش عنوان کرده‌اند: الف) ارزش‌های ارتباطی (فرهنگ و دین و آرمان‌های اجتماعی و اخلاقی)؛ ب) طبیعت زیستی - روانی؛ ج) محیط اجتماعی، فیزیکی، صنعتی. یافته‌های گایر^۱ (۲۰۱۰) نشان می‌دهد که ناسازگاری، خشونت شامل خشونت عاطفی، کلامی، فیزیکی و جنسی، سوءاستفاده مالی، دخالت خانواده از علل تعارض‌های زناشویی و ازهم‌گسیختگی خانواده به شمار می‌روند. نتایج پژوهش برون و لین^۲ (۲۰۱۲) بر روی ۵۰ ساله‌ها نشان داد که خصوصیات جمعیت‌شناختی، منابع اقتصادی و گذشته زناشویی و ازدواج‌های مجدد با وقوع تعارضات زناشویی و طلاق در ارتباط بوده است. دیسنی^۳ و همکاران (۲۰۱۲) با پژوهش بر روی ۲۴۱ نفر در سنین ۵۵ تا ۶۴ سال به بررسی رابطه بین اختلالات ده‌گانه شخصیت و علل تعارض‌های زناشویی و طلاق پرداختند. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد اختلال شخصیت پارانویید و اختلال شخصیت نمایشی با تعدادی از طلاق‌ها رابطه مثبت و معنادار دارد. اسمیت^۴ و همکاران (۲۰۱۲) و فرتادو^۵ و همکاران (۲۰۱۳) دریافتند تفاوت فرهنگ و آداب و سنن و دین با تعارض‌های زناشویی و طلاق رابطه دارد. یافته‌های هلرستین^۶ و همکاران (۲۰۱۳) نشان می‌دهد تعارض‌های زناشویی و تکرار طلاق بیشتر در میان زنانی اتفاق می‌افتد که تازه ازدواج کرده‌اند و سطح تحصیلات آنها پایین است. یکی از عوامل مهم در شکل‌گیری تعارض‌های زناشویی و طلاق، پیمان‌شکنی زناشویی و عهدشکنی زوجین است (گایر، ۲۰۱۰؛ مک‌دنیل^۷ و همکاران، ۲۰۱۷).

۲-۱. پیمان‌شکنی زناشویی

تعهد پایه رابطه سالم را در ازدواج شکل می‌دهد و نقش مهمی در پایداری خانواده دارد

-
1. Ghayyur
  2. Brown, S. L. & Lin, I. F.
  3. Disney
  4. Smith
  5. Furtado
  6. Hellerstein
  7. McDaniel, B. T.

(اسپانیر،^۱ ۱۹۷۹). پیمان‌شکنی زناشویی هنجارهای انحصاری روابط زناشویی را می‌شکند، پایه‌های ازدواج را لرزان می‌کند و به نابودی نهاد مستحکم خانواده می‌انجامد (سوی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). بسیاری از افراد در جوامع مختلف، زندگی زناشویی را تنها شیوه مناسب و مطلوب برای تأمین نیازهای عاطفی و جنسی می‌دانند و برقراری هر گونه ارتباط خارج از چارچوب ازدواج را مناسب نمی‌دانند (پاچر،^۳ ۲۰۱۷). اگر پیمان‌شکنی زناشویی را طیفی از کمترین رفتارهای عاطفی، جنسی تا رابطه جنسی کامل بدانیم؛ در این صورت بین ۲۰ تا ۷۰ درصد زوجین پیمان‌شکنی زناشویی را گزارش کرده‌اند (بیرنباوم^۴ و همکاران، ۲۰۱۹). بررسی صورت گرفته در مورد نگرش افراد به پیمان‌شکنی زناشویی در برخی کشورهای غربی نشان می‌دهد که ۹۷ درصد از مشارکت‌کنندگان معتقدند برقراری روابط خارج از ازدواج امری ناشایست و ناپذیرفتنی است (آبزوغ،^۵ ۲۰۱۶). یافته پژوهش تساپلاس^۶ و همکاران (۲۰۱۰) نشان می‌دهد حدود ۸۵ تا ۹۰ درصد از شرکت‌کنندگان به تک‌همسری و روابط جنسی، عاطفی با همسر اعتقاد داشتند ۷۰ درصد از آنان همراه نگران پیمان‌شکنی همسر خود در زندگی بوده‌اند و ۲۰ درصد از آنان سابقه پیمان‌شکنی زناشویی را گزارش کرده‌اند.

پیمان‌شکنی زناشویی به تقلب و غیرقابل اعتماد بودن در رابطه با وجود داشتن تعهد در زندگی زناشویی تعریف شده است (سیمز،^۷ ۲۰۱۱). این روابط می‌تواند عاطفی، جنسی یا هر دوی آنها باشد (دریگوتاز^۸ و همکاران، ۱۹۹۹). پیمان‌شکنی جنسی اشاره به فعالیت جنسی با کسی به غیر از شریک زندگی است. پیمان‌شکنی عاطفی زمانی رخ می‌دهد که منابع شریک زناشویی مانند عشق رمانتیک، صرف زمان و توجه به کسی دیگری معطوف شود و شامل ارتباط

-
1. Spanier
  2. Sevi, B.
  3. Pacher, A.
  4. Birnbaum, G. E.
  5. Abzug, R.
  6. Tsapelas, I.
  7. Sims
  8. Drigotas

عاطفی با فردی جز شریک زندگی است (ویلسون^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). زنان بیشتر پیمان‌شکنی عاطفی و مردان بیشتر پیمان‌شکنی جنسی دارند (براون، ۲۰۱۳^۲). امروزه پیمان‌شکنی سایبری نیز به این دو قسم افزوده شده است و پیمان‌شکنی زناشویی شامل عاطفی، جسمانی (جنسی) و سایبری می‌شود (شونین، ۲۰۱۳^۳). سابوتنیک و هریس^۴ (۲۰۰۵) نوع دیگری از تقسیم‌بندی پیمان‌شکنی زناشویی را بیان کرده‌اند: ۱. روابط پی‌درپی: روابط نامشروع جنسی فراوانی است که معمولاً بدون درگیری عاطفی شکل می‌گیرد؛ ۲. خوشگذرانی: در فضای مجازی بیشتر رخ می‌دهد و افراد سرمایه‌گذاری عاطفی زیادی روی آن انجام نمی‌دهند؛ ۳. عشق رمانتیک: این نوع روابط بر اثر تکرار ارتباطات و با درگیری عاطفی همراه است؛ ۴. رابطه دراز مدت: رابطه عاطفی و جنسی که مدت زمان طولانی ادامه می‌یابد.

با توجه به پیامدهای ناگوار پیمان‌شکنی، پژوهشگران و صاحب‌نظران درصدد تبیین این پدیده، علل شکل‌گیری و درمان آن برآمده‌اند؛ بر این اساس نظریه‌های توصیفی - هنجاری، دلبستگی، سرمایه‌گذاری تکاملی، اجتماعی شدن، هرکدام درصدد تبیین پدیده پیمان‌شکنی برآمده‌اند (جمر، ۲۰۱۲^۵). مدل‌های توصیفی و هنجاری^۶ درصدد توصیف و تبیین روابط خارج از ازدواج با متغیرهای جمعیت‌شناختی و مؤلفه‌های هنجاری هستند (دریگوتس و باراتا، ۲۰۰۱^۷). براساس نظریه دلبستگی^۸ پیمان‌شکنی زناشویی ناشی از شکل‌گیری دلبستگی ناایمن^۹ در دوران کودکی است که به‌ویژه از تعامل نامناسب با مادر شکل می‌گیرد (میشل، ۲۰۰۰). در مدل سرمایه‌گذاری^{۱۱} فرد بنابر سرمایه‌گذاری که در رابطه داشته است، تعهد و عدم

-
1. Wilson
  2. Brown
  3. Schonian, S.
  4. Subotnik, R. & Harris, G.
  5. Gemmer, S. J.
  6. Descriptive and normative models
  7. Drigotas, S. M. & Barta, W.
  8. Attachment theory
  9. Insecure attachment
  10. Mitchell
  11. The investment model

تعهد خود را نشان می‌دهد (دریگوتس و همکاران، ۱۹۹۹). مدل تکاملی^۱ تلاش می‌کند پیمان‌شکنی را در چارچوب روابط در ارتباط با حسادت^۲ به عنوان یک مکانیزم روان‌شناختی تفسیر کند که برای حل مسائل مربوط به تولید نسل افراد رخ می‌دهد (بارکو^۳ و همکاران، ۱۹۹۲ و باس^۴ و همکاران، ۱۹۹۲). مدل اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری^۵ معتقد است که مردان و زنان در پیمان‌شکنی جنسی یا عاطفی با هم تفاوت دارند و این مسئله از اجتماعی شدن و جامعه‌پذیری نشئت می‌گیرد (فنیگستین و پلتز، ۲۰۰۲). یکی از تئوری‌های جامعه‌پذیری، نظریه اجتماعی-فرهنگی^۷ است که براساس آن پیمان‌شکنی از فرهنگ‌ها، ارزش‌ها، باورها و الگوهای رفتاری جامعه شکل می‌گیرد (اگلی و وود، ۱۹۹۱)^۸.

۳-۱. فرهنگ، مذهب و پیمان‌شکنی زناشویی

فرهنگ، مذهب و معنویت بخش انفکاف‌ناپذیر هویت افراد، آداب و رسوم خانوادگی را تشکیل می‌دهد. در مذاهب بزرگ دنیا مانند کاتولیک، اسلام، پروتستان و ادیان شرقی، ازدواج دارای جایگاه ویژه‌ای می‌باشد و پیمان‌شکنی زناشویی پذیرفته شده نیست و تعهد و احترام به خانواده، اصل اساسی در ازدواج است. هرچند مفهوم تعهد و پیمان‌شکنی براساس توقعات فرهنگی متفاوت می‌باشد (پلوسو، ۲۰۱۵). بر این اساس فرهنگ و مذهب در تعریف، تبیین و درمان پیمان‌شکنی زناشویی اثرگذار است (استمپس، ۲۰۲۰)^۹. پن^{۱۰} و همکاران (۱۹۹۷) معتقدند که درمانگرانی که با مراجعان پیمان‌شکنی زناشویی از اقوام مختلف روبه‌رو هستند باید معنا و مفهوم پیمان‌شکنی را

-
1. Evolutionary model
  2. jealousy
  3. Barkow
  4. Buss
  5. Socialization model
  6. Fenigstein & Peltz
  7. Sociocultural theory
  8. Wood
  9. Stamps, W. E.
  10. Penn, C. D.

در بافت فرهنگی و مذهبی مورد توجه قرار دهند. پلوسو^۱ (۲۰۱۵) معتقد است که فرهنگ تأثیر زیادی بر روی قواعد و معیارهای صمیمیت و تعهد دارد، تعریف واحدی از پیمان‌شکنی کمتر امکان‌پذیر است و توجه به زمینه‌های فرهنگی اهمیت زیادی دارد. تریس^۲ (۲۰۰۳) از برخی فرهنگ‌های آمریکای جنوبی یاد می‌کند که فرد ازدواج می‌کند در حالی که خانواده و همسر دیگری دارد؛ همچنین از اهمیت پاکدامنی در نزد اقوام عرب‌زبان سخن می‌گوید که زن زناکار ممکن است به مرگ محکوم شود. بر این اساس فرهنگ چند همسری در برخی دیگر از فرهنگ‌ها از جمله کشورهای عربی رواج دارد. جوامع مسیحی غربی که پایبندی بیشتری دارند، پذیرش کمتری نسبت به قبول پیمان‌شکنی دارند و پایبندی مذهبی آنان در نگرش به روابط خارج از ازدواج نقش مهمی دارد. مطالعه تاریخ و فرهنگ ایران باستان پیش از اسلام نیز نشان می‌دهد که پیمان‌شکنی در طول قرون متوالی امری بسیار مذموم و نکوهیده بوده است و افراد پیمان‌شکن کیفر سنگینی را متحمل می‌شدند و به همین سبب در بیشتر اعصار تاریخ این سرزمین مانند زمان پارت‌ها، زنان در پرده نگه داشته می‌شدند، با مردان غریبه هم‌سخن نمی‌شدند و در بیرون خانه بالاپوشی کلاه‌دار بر سر می‌کردند و به مهمانی برده نمی‌شدند. پس از ورود اسلام به ایران، فرهنگ پوشیدگی و حریم تأیید گردید و روابط خارج از ازدواج امری مذموم و هنجارشکنانه شناخته شد (فلور، ۲۰۰۸).

پژوهش‌ها نیز از نقش فرهنگ و مذهب در پدیده پیمان‌شکنی حکایت دارد. پژوهش پن^۴ و همکاران (۱۹۹۷) نقش نگرش‌های مذهبی در شکل‌گیری روابط جنسی و پیمان‌شکنی زناشویی را نشان می‌دهد. کانتو^۵ و همکاران (۲۰۱۷) با بررسی ۱۹۲ دانشجوی پرتغالی و ۴۱۵ دانشجوی برزیلی دریافتند که متغیرهای اجتماعی و فرهنگی (فرهنگ احترام، ویژگی‌های مردانه و زنانه) با نوع پیمان‌شکنی زناشویی (جنسی یا عاطفی) در ارتباط است. نتایج پژوهش توپلو دمیرتاس و فینچم (۲۰۱۸) بر روی ۴۲۰ نفر از دانشجویان کشور ترکیه گویای دخیل بودن فرهنگ در نگرش و انگیزه پیمان‌شکنی زناشویی است.

-
1. Peluso, P. R.
  2. Treas, J.
  3. Floor, W. M.
  4. Penn, C. D.
  5. Canto, J. M.

با توجه به دیدگاه فرهنگی و مذهبی باید مفهوم پیمان‌شکنی زناشویی را در بافت فرهنگ و مذهب مورد توجه قرار داد (پلوسو، ۲۰۱۵؛ استمپس،^۱ ۲۰۲۰). بر این اساس پیمان‌شکنی زناشویی عبارت از هر گونه رابطه عاطفی یا جنسی با غیر از همسر است که در فرهنگ و مذهب جامعه مورد پذیرش قرار نگیرد.

۴-۱. اسلام و پیمان‌شکنی زناشویی

فرهنگ اسلامی - ایرانی از دیرباز پیمان‌شکنی زناشویی را مردود می‌داند. با ورود اسلام به سرزمین ایران، این قاعده دیرینه مورد تأیید و تأکید قرار گرفت. اسلام پیوند زناشویی را پیوندی محکم و مقدس می‌داند و خواستار حراست و نگهداری از آن است. قرآن کریم پیوند میان زن و مرد را «میثاق غلیظ» می‌نامد: «زنانتان از شما پیمان محکم و استواری گرفته‌اند»^۲ (نساء، ۲۱) و بنیادی محبوب‌تر از ازدواج (خانواده) در نزد خدا نهاده نشده است (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۰۳). در اسلام پیمان‌شکنی زناشویی نکوهش شده است و آن از عوامل اصلی ازهم پاشیدن پیوند زناشویی به شمار می‌رود. در روایتی از امام معصوم (علیه السلام) وارد شده است که روابط نامشروع وارد خانه‌ای نمی‌شود، مگر اینکه آن را ویران سازد»^۳ (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۶، ص ۱۸۷)؛ همچنین در روایات آمده است که پیمان‌شکنی زناشویی یکی از زوجین، از عوامل پیمان‌شکنی زوج دیگر و درگیر شدن فرزندان در روابط نامشروع می‌باشد^۴ (حر عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰، ص ۳۵۵). از برخی گزاره‌های اسلامی به دست می‌آید که پیمان‌شکنی زناشویی شامل رابطه عاطفی و جنسی می‌شود. قرآن کریم زنان پاکدامن را چنین توصیف می‌کند: «نه مرتکب زنا شوند و نه دوست پنهانی گیرند»^۵ (نساء، ۲۵). دوستی پنهان با جنس مخالف، روابط عاطفی نامشروع را دربرمی‌گیرد و در متون دینی، گزاره‌های روایی فراوانی بر پیمان‌شکنی عاطفی و جنسی دلالت دارد (حر عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۰). با وجود این در منابع

1. Stamps, W. E.

۲. وَ أَخَذَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا.

۳. أَرْبَعٌ لَا تَدْخُلُ بَيْتًا وَاحِدَةً مِنْهُنَّ إِلَّا حَرْبٌ وَ لَمْ يُعْمَرْ بِالْبُرْكََةِ الْخِيَانَةُ وَ ... وَ الزَّوْنَا.

۴. یا موسی! این بنی اسرائیل عن الزنا، فانه من زنی زنی به او بالعقب من بعده. یا موسی! عَفَّ يَعْفَ أَهْلُكَ، یا موسی این آردت آن یکنتر خیر بیتک فایاک و الزنا، یا موسی بن عمران! کما تَدِينُ تُدَان.

۵. أَتَوْهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَافِحَاتٍ وَ لَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ.

کلیات ۱۳

دینی پیمان شکنی جنسی بیشتر تقبیح شده است و در صورت اثبات در محاکم قضایی پیامد بسیار سختی را به دنبال دارد (همان، ج ۲۸). از برخی پژوهش های اسلامی درباره مفهوم پیمان شکنی زناشویی به دست می آید که براساس دیدگاه اسلامی، هر گونه روابط عاطفی یا جنسی غیر شرعی که فرد با غیر از همسر خود داشته باشد، پیمان شکنی زناشویی دانسته می شود (زارعی، ۱۳۹۸).

فصل دوم

نظریه‌های پیمان‌شکنی زناشویی

۱-۲. مقدمه

تیین ناهنجاری‌ها و ناسازگاری‌ها گام مؤثری در پیشگیری و درمان آنها است؛ بر این اساس تبیین مناسب از پیمان‌شکنی زناشویی می‌تواند در پیشگیری و درمان تعارض‌های ناشی از آن مؤثر باشد. نظریه‌پردازان و صاحب‌نظران نظریات مختلفی را به منظور تبیین پیمان‌شکنی زناشویی ارائه کرده‌اند. نظریه‌های تکاملی، اجتماعی شدن، دلبستگی، سرمایه‌گذاری و توصیفی-هنجاری از مهم‌ترین دیدگاه‌ها در این زمینه به شمار می‌روند (جمر،^۱ ۲۰۱۲). در این بخش تلاش شده است که در حد امکان نظریاتی ارائه شود که به تبیین و بررسی پیمان‌شکنی زناشویی پرداخته‌اند.

۲-۲. نظریه‌های توصیفی و هنجاری^۲

نظریه‌های توصیفی درصدد توصیف و تبیین پیمان‌شکنی زناشویی از راه متغیرهای جمعیت شناختی هستند. آنها براساس گزارش‌های افراد به توصیف چگونگی پیمان‌شکنی و ویژگی‌های افراد دارای پیمان‌شکنی زناشویی می‌پردازند، اما درصدد تبیین علّی و تأثیرات پیمان‌شکنی نیستند؛ برای مثال مقایسه پیمان‌شکنی در زنان و مردان یا میزان پیمان‌شکنی در نژادها و اقوام مختلف از این نوع هستند. نظریه‌های هنجاری از جهت خودگزارشی و گذشته‌نگری، همانند نظریه‌های توصیفی می‌باشند، اما در نظریه‌های هنجاری فرض بر این است که هنجارهای

---

1. Gemmer, S. J.

2. Descriptive and normative models

اجتماعی در ارتکاب پیمان‌شکنی زناشویی دخیل هستند (دریگوتس^۱ و باراتا،^۲ ۲۰۰۱)؛ برای مثال زوجینی که با افراد دارای ایمان و تعهد ضعیف تعامل دارند، احتمال بیشتری دارد که درگیر پیمان‌شکنی زناشویی شوند (بونک و بکر،^۳ ۱۹۹۵). دیدگاه توصیفی به درک رفتار دیگران صرف نظر از موافقت و قضاوت آنها حکایت دارد، اما دیدگاه هنجاری درصدد درک رفتارهایی هستند که دیگران درباره آن قضاوت دارند و پذیرش می‌شوند (جمر،^۴ ۲۰۱۲).

۳-۲. نظریه دلبستگی^۵

تجارب افراد از مراقبان دوران کودکی شان درون‌فکنی می‌شود (بالبی،^۶ ۱۹۷۳). ارتباطات اولیه کودک با مراقب بیشتر به عنوان الگوهای کارکردی ذخیره می‌شود و باورهای او را در مورد خود و دیگران شکل می‌دهد و تعاملات او را در طول زندگی مدیریت می‌کند؛ برای مثال اگر کودکان نیازهای حمایتی و عاطفی لازم را از والدین خود دریافت کرده باشند، در آنان دلبستگی ایمن شکل می‌گیرد و در آینده نیز دیگران را دوست‌داشتنی و ایمن در نظر می‌گیرند و دلبستگی ایمن در دوران کودکی به شکل‌گیری روابط ایمن در بزرگسالی می‌انجامد؛ بنابراین اگر در کودکان دلبستگی نایمن شکل گیرد، در روابط عاشقانه بالغانه خود نیز دلبستگی نایمن را بروز می‌دهند و در نتیجه توقع انگیزه منفی و غیرقابل اعتماد بودن را به دنبال دارد (پت^۷ و همکاران، ۲۰۰۸). نظریه دلبستگی حکایت از آن دارد که پیمان‌شکنی زناشویی ناشی از شکل‌گیری دلبستگی نایمن^۸ در دوران کودکی است که به‌ویژه از تعامل نامناسب با مادر شکل می‌گیرد (میشل،^۹ ۲۰۰۰)؛ برای نمونه میشل (۲۰۰۰) پیمان‌شکنی را مکانیزم دفاعی می‌داند که از خلأ درونی فرد حکایت دارد و آن را ناشی از فقدان کنترل یا تمایل به عشق و هوای نفسانی نمی‌داند. بیشتر متخصصان

-
1. Drigotas, S. M.
  2. Barta, W.
  3. Buunk, B. P. & Bakker, A.
  4. Gemmer, S. J.
  5. Attachment theory
  6. Bowlby
  7. Platt
  8. Insecure attachment
  9. Mitchell

بر این باورند که سبک دلبستگی ناایمن پیش‌بینی‌کننده پیمان‌شکنی زناشویی است و افرادی که سبک دلبستگی ایمن دارند، با احتمال کمتری درگیر این روابط می‌شوند (جینفرو،^۱ ۲۰۰۹).

رابطه میان دلبستگی و پیمان‌شکنی زناشویی بنا بر شناخت انواع سبک‌های دلبستگی امکان‌پذیر است. بر این اساس که ابعاد اضطراب و اجتناب در سبک‌های دلبستگی چهارگانه ایمن،^۲ شیفته،^۳ بی‌اعتنا^۴ و هراسناک^۵ می‌تواند پیش‌بینی‌کننده پیمان‌شکنی در روابط بین زوجین باشد (بارتولومئو،^۶ ۱۹۹۳ و ۱۹۹۰، بارتولومئو و هورویتز،^۷ ۱۹۹۱). افرادی که سبک دلبستگی ایمن دارند، دارای سطوح پایین اضطراب و اجتناب هستند؛ بنابراین این افراد در نزدیک شدن به زوج‌های رمانتیک خود آسوده‌اند و احساس نگرانی دوچندانی در مورد ترک شدن ندارند. سه سبک دیگر به عنوان ناایمن در نظر گرفته می‌شوند؛ افراد شیفته، سطوح بالایی از اضطراب و سطوح پایینی از اجتناب را نشان می‌دهند. این افراد می‌خواهند به زوج‌های رمانتیک خود نزدیک باشند و نیز نگرانی فراوانی در مورد روابط خویش و احساساتی را که همسر نسبت به آنها دارند، تجربه می‌کنند. افراد بی‌اعتنا دارای سطح بالای اجتناب و سطح پایین اضطراب هستند و ترجیح می‌دهند که درگیر روابط نزدیک با زوج خود نشوند و در مورد قدرت و دوام روابط خویش نگرانی ویژه‌ای ندارند. افراد هراسناک سطوح بالای اضطراب و اجتناب را تجربه می‌کنند. آنها در مورد روابط خود نگرانند و از گشودگی به شریک خویش اجتناب می‌کنند تا به گمان خودشان از خویش در مقابل طرد دفاع کنند (بارتولومئو و هورویتز، ۱۹۹۱).

به‌طور کلی دلبستگی و سازه‌های مرتبط با آن پیش‌بین‌های سودمندی برای درگیر شدن در پیمان‌شکنی زناشویی به شمار می‌روند. زنان مضطرب به احتمال بیشتری درگیر پیمان‌شکنی زناشویی شوند و شرکای پیمان‌شکن بیشتری را گزارش می‌دهند (بوغارت و سداوا،^۸ ۲۰۰۲)؛

-
1. Jeanfreau, M. M.
  2. Secure
  3. preoccupied
  4. Dismissing
  5. Fearful
  6. Bartholomew, K.
  7. Horowitz, L. M.
  8. Bogaert, A. F. & Sadava, S.

استفان و باچمن،^۱ (۱۹۹۹)، به دلیل آنکه آنچه به عنوان نیاز شدید برای تماس نزدیک با دیگران و جذابیت جنسی قوی‌تر تفسیر می‌شود، در افراد مضطرب قابل مشاهده است (هازن و شاور،^۲ ۱۹۸۷). در مقابل، استفان و باخمن (۱۹۹۹) دریافتند که مردان اجتنابی احتمال بیشتری دارد که روابط آسیب‌زا از جمله پیمان‌شکنی زناشویی را گزارش دهند. پژوهش دیگری نشان داد که افراد اجتنابی در مقایسه با افراد ایمن‌درگیری بیشتری را در پیمان‌شکنی زناشویی گزارش می‌دهند (آلن و باکوم، ۲۰۰۴). برای افراد اجتنابی یا بی‌اعتنا پیمان‌شکنی زناشویی ممکن است روشی برای دستیابی به نزدیکی فیزیکی با شرکا باشد، بدون متحمل شدن آسیب‌پذیری روان‌شناختی یا نزدیکی عمیق و وابستگی (برنان و شاور،^۳ ۱۹۹۵). بر این اساس نظریه پردازان دلبستگی، پیمان‌شکنی زناشویی را بنا بر سبک دلبستگی ایمن یا نایمن در زوجین تفسیر می‌کنند. مرور پژوهش‌های گذشته بیانگر اثر سبک دلبستگی نایمن در پیمان‌شکنی زناشویی می‌باشد (فینچام و می،^۴ ۲۰۱۷) که در فصل سوم بیشتر به آن پرداخته می‌شود.

۲-۴. نظریه سرمایه‌گذاری^۵

نظریه سرمایه‌گذاری بر مسئله تعهد به رابطه و سرمایه‌های فرد مانند اموال و دوستان حکایت دارد که اگر رابطه پایان یابد، همه آنها را از دست می‌دهد. در این نظریه سرمایه‌های فرد با تعهد ارتباطات تنگاتنگی دارد. تعهد، دلبستگی روان‌شناختی و انگیزه ادامه رابطه را نشان می‌دهد. دیگر عناصر رابطه مانند رضامندی^۶ و جاذبه جایگزین^۷ نیز با سرمایه‌ها در ارتباط هستند که موجب کاهش یا افزایش تعهد فرد به رابطه شوند. رضامندی میزان شادی و رضایت فرد از رابطه را نشان می‌دهد که ناشی از برون‌دادهای رابطه است و این مسئله با تعهد ارتباط تنگاتنگی دارد. جاذبه جایگزین از ظرفیت‌های رضایت و شادکامی خارج از رابطه مانند دوستی خارج از

1. Stephan, C. W. & Bachman, G. F.

2. Hazan, C. & Shaver, P.

3. Brennan, K. A. & Shaver, P. R.

4. Fincham, F. D. & May, R. W.

5. The investment model.

6. satisfaction

7. alternative quality

ضوابط حکایت دارد که با تعهد به رابطه در تعارض است (دریگوتس و همکاران، ۱۹۹۹؛ روزبالت^۱ و همکاران، ۱۹۹۴، استمپس^۲، ۲۰۲۰)؛ همچنین نظریه سرمایه‌گذاری درصدد تبیین این مطلب است که چرا افرادی که به ظاهر از رابطه خود راضی هستند، پیمان‌شکنی می‌کنند و چرا افرادی که در ظاهر از رابطه خود ناخشنودند، دست به پیمان‌شکنی نمی‌زنند؛ برای مثال فرد به ظاهر خشنود از رابطه شاید پیمان‌شکنی کند؛ به دلیل اینکه سرمایه‌گذاری کمی انجام داده یا اینکه جایگزین جذاب‌تری در زندگی یافته است. همچنین فرد به ظاهر ناراحت از رابطه ممکن است وارد پیمان‌شکنی زناشویی نشود؛ به سبب آنکه حجم سرمایه‌ای که از دست می‌دهد، ممکن است بسیار زیاد باشد. بدین ترتیب این نظریه ادعا می‌کند که تعهد به‌طور مستقیم بر احتمال پیمان‌شکنی اثر می‌گذارد (دریگوتس و همکاران، ۱۹۹۹).

براساس نظریه سرمایه‌گذاری، افرادی که تعهد بالاتری دارند احتمال کمتری دارد که وارد پیمان‌شکنی زناشویی شوند؛ به دلیل اینکه ارزیابی می‌کنند پیامدهای درازمدت این روابط ارزش مزایای کوتاه‌مدت پیمان‌شکنی زناشویی را ندارد (همان). برخی پژوهش‌ها تبیین این نظریه را تأیید می‌کند. شربی و تیمرمانس^۳ (۲۰۲۰) با بررسی ۲۰۵ آزمودنی که وارد روابط آنلاین شده‌اند، دریافت افرادی که رضایت بیشتری از روابط خود دارند و سرمایه‌گذاری بیشتری روی آن انجام داده‌اند و کیفیت رابطه قوی‌تر دارند، تعهد بیشتری نسبت به رابطه از خود نشان می‌دهند. فینچام و می (۲۰۱۷) با مرور پژوهش‌های مرتبط با پیمان‌شکنی برخی یافته‌های پژوهشی گذشته را در راستای نظریه سرمایه‌گذاری تفسیر کرده‌اند؛ تعهد به رابطه با رضامندی از رابطه، جاذبه جایگزین و سطح سرمایه‌گذاری فرد در رابطه، ارتباط دارد.

۵-۲. نظریه تکاملی^۴

نظریه تکاملی تلاش می‌کند پیمان‌شکنی زناشویی را در چارچوب روابط (بارکو^۵ و همکاران،

-
1. Rusbult
  2. Stamps, W. E.
  3. Sharabi, L. L. & Timmermans, E.
  4. Evolutionary model
  5. Barkow

۱۹۹۲ و باس،^۱ (۱۹۹۵) به عنوان یک مکانیزم روان‌شناختی برای حل مسائل مربوط به تعاملات، روابط زناشویی و تولید نسل افراد تفسیر کند (باس و همکاران، ۱۹۹۲؛ کاسمید و تویی،^۲ ۱۹۹۴؛ دلی^۳ و همکاران، ۱۹۸۲ و سیمونز،^۴ ۱۹۷۴). این نظریه دو مسئله مهم را بررسی می‌کند؛ نخست می‌کوشد پیمان‌شکنی زناشویی را تبیین نماید و دیگر اینکه تفاوت‌های جنسیتی در واکنش به این روابط را روشن می‌سازد.

براساس نظریه تکاملی، رفتار انسان در راستای افزایش بقا و تولیدمثل است (برند، ۲۰۰۷). پیمان‌شکنی زناشویی به مردان در توسعه تولیدمثل کمک می‌کند؛ بدین معنا که آنان فرصت بیشتری برای گسترش ژن خود خواهند داشت درحالی‌که زنان دست به پیمان‌شکنی می‌زنند که شاید به این دلیل باشد که منابع بالقوه مناسب‌تری برای فرزندان خود بیابند (جمر،^۵ ۲۰۱۲). مردان گرایش بیشتری به روابط جنسی فراوان دارند؛ به سبب آنکه روابط جنسی با زنان متعدد امکان تولید نسل بیشتری برای آنان فراهم می‌آورد و زادوولد افزون‌تر خواهند داشت، اما بارداری در زنان منحصراً به وسیله ارتباط جنسی با یک مرد اتفاق می‌افتد و زنان رابطه جنسی انحصاری را برمی‌گزینند؛ به دلیل اینکه همسرش یقین نماید که فرزند از نسل اوست و قانوناً به او تعلق دارد تا بدین وسیله آینده زندگی فرزندش را تأمین کند و فرزندش در شرایط مطمئنی قرار گیرد (استفانو و اولا،^۶ ۲۰۰۸). برند^۷ و همکاران (۲۰۰۷) در مورد پیمان‌شکنی زناشویی زنان، آن را تلاشی برای تغییر شریک زندگی با فرد بهتری می‌داند بدون اینکه حمایت‌های همسرش را از دست بدهد.

چندین ریزتئوری برای نظریه تکاملی وجود دارد که بیشتر درصدد تبیین تفاوت‌های جنسیتی در پیمان‌شکنی زناشویی است. یک دیدگاه عنوان می‌کند که حسادت یا به تعبیر بهتر غیرت^۸ یک ظرفیت فطری (غریزی) ویژه^۹ (JSIM) است که عنوان می‌کند زنان و مردان در برابر

-
1. Buss
  2. Cosmides & Tooby
  3. Daly
  4. Symons
  5. Gemmer, S. J.
  6. Stefano, J. D. & Oala, M.
  7. Brand
  8. jealousy
  9. specific innate module